
Forord

Denne bog er anden udgave af en grundbog om specialet psykiatri. Det er sigtet med denne reviderede udgave at opgradere de enkelte kapitler fra tidligere udgaver, så læserne får mulighed for at sætte sig ind i den nyeste udvikling inden for faget psykiatri.

Bogmarkedet i Danmark og de øvrige nordiske lande giver god mulighed for at få indblik i det store område, der vedrører såvel de egentlige psykiatriske sygdomme som en lang række tilstande, hvis tilstedeværelse medfører betydelig lidelse for den enkelte, og som har betragtelige familiære, arbejdsmæssige og i bred forstand sociale konsekvenser. Det drejer sig eksempelvis om krisereaktioner, „udbrændthed“ og plagsomme eksistentielle problemer, alle sammen problemer, som hyppigt kræver både psykologisk, socialrådgivermæssig og pædagogisk indgriben.

Denne bog fokuserer på de psykiatriske sygdomme.

Psykiatri – en grundbog er forfattet af en række læger, fordi psykiatri tager udgangspunkt i forståelsen af, hvad der er psykopatologiens elementer, hvorledes symptomer ved bestemt samtidig optræden og af en tilstrækkelig styrke udgør syndromer, der hver for sig klassificeres som enkelte sygdomsenheder. Deskriptiv psykopatologi er således psykiatriens egentlige grunddisciplin. Uden et kendskab til den psykiatriske sygdomslære, er man utilstrækkeligt rustet til selvstændig indsats over for en patient.

Faget psykiatri har ved siden af psykopatologi, som grunddiscipliner psykiatrisk epidemiologi, altså læren om psykiske sygdommes forekomst, og psykiatrisk genetik, læren om arvelighedsforhold vedrørende psykiske sygdomme, tre områder som må betragtes som fagets støttepiller. Dette behandles dels i selvstændige kapitler, dels indgår det i et vist omfang i et flertal af bogens afsnit om de enkelte sygdomme.

Som lægevidenskabelig disciplin har psykiatri undergået en eksplosiv udvikling gennem de seneste 50 år. Specielt har vores viden om hjernens funktioner ført til udvikling af stedse mere raffinerede behandlingsmetoder især inden for psykofarmakologi. Psykofarmakas virkemåde har igen ført til en forskningsindsats, som har bidraget til større forståelse af, hvorledes hjernen arbejder og især det forhold, at den har en meget høj grad af plasticitet, altså at dens funktionsmåde ustandselig gøres til genstand for ændringer.

Disse forhold fører til forbedret psykofarmakologisk behandling, men i høj

grad også til udvikling af de psykoterapeutiske teknikker, som det i dag er muligt at underkaste en egentlig videnskabelig vurdering.

Således har faget psykiatri på årtier ændret sig fra at være „anstalts“-baset til i stigende grad at være fokuseret på en decentral indsats, da ikke mindst psykofarmakologien har muliggjort behandling uden for hospitalsrammer. Hospital psykiatrien er dog ikke nedlagt, og vil heller ikke blive det.

Denne grundbog henvender sig bredt til en række forskellige faggrupper, hvis kundskaber og baggrund gør dem rustede til at indgå i det tværfaglige arbejde, som er en nødvendighed i forbindelse med langt de fleste psykiatriske sygdomme.

Bogens opbygning skulle gøre det muligt hurtigt at danne sig et overblik over enkelte sygdommes fænomenologi og behandling. Den kan med fordel læses sideløbende med anden litteratur og også anvendes i studiemæssig sammenhæng.

Gundbogen kan bruges i sygeplejestudiet og såvel efter- som videre- og specialuddannelse inden for sygeplejen. Også som grundbog ved socialrådgiver-, ergoterapeut- og fysioterapeutuddannelsen vil den med fordel kunne finde anvendelse.

For medicinstuderende giver den et studierelevant overblik over den samlede psykiatri.

Henrik Day Poulsen, Poul Munk-Jørgensen, Tom G. Bolwig
København august 2004.

Indhold

Kort om forfatterne 15

KAPITEL 1

Introduktion til specialet psykiatri 19

- Psykiatriens organisation 19
 - Administrative forhold 20
 - De psykiatriske hospitaler 20
 - Psykiatri på somatiske afdelinger 22
 - Privat praktiserende psykiatere 23
 - Distriktspsykiatri 23
 - Andre behandlingstilbud 24
 - Psychiatria minor 25
 - Transkulturel psykiatri 26
 - Alternativ behandling 27
- Samarbejdspartnere 28

KAPITEL 2

Forekomst af psykiske sygdomme 30

- Sygdomsforekomstens terminologi 31
 - Epidemiologi 31
 - Incidens 32
 - Prævalens 32
 - Livstidsprævalens 32
 - Livstidsrisiko 33
 - Morbiditet 33
 - Mortalitet 33
- Det psykiatriske behandlingshierarki 34
- Psykiske sygdomme i befolkningen 34
 - Depressioner 36
 - Angsttilstande 37
 - Skizofreni 37
 - Demens 37

Misbrug	38
Personlighedsforstyrrelser	39
Andre tilstande	39
Psykiske sygdomme i primær sundhedstjeneste	40
Psykiske sygdomme i sekundær sundhedstjeneste	40
Mortalitet	43
Afslutning	44

KAPITEL 3

Diagnosticering inden for psykiatrien 47

Hvad er en psykiatrisk diagnose?	47
Hvornår bruger man en psykiatrisk diagnose?	47
Grundbegrebet „disorder“	48
Empirisk klassifikation	49
Ateoretisk, non-ætiologisk klassifikation	50
Sociale kriterier	51
Indbyrdes afgrænsning	51
Afprøvning af pålideligheden (reliabiliteten) af diagnoserne	52
Brugervenlighed	52
Hierarkisk inddeling	53
Diagnosesproget	54
Diagnoseregistrering	55
WHO ICD-10 udgaver og hjælpemidler	55
Supplerende udredning	58

KAPITEL 4

Generel psykopatologi 59

Psykopatologiske symptomer	60
Psykotiske symptomer	60
Ikke-psykotiske symptomer	68
Andre symptomer	79

KAPITEL 5

Generelle behandlingsprincipper 83

- Psykofarmakologisk behandling 83
 - Generelt om psykofarmakologisk behandling 84
 - Typer af psykofarmaka 86
 - Antipsykotika 86
 - Antidepressiva 92
 - Farmaka til behandling og forebyggelse af bipolar affektiv sindslidelse 95
 - Anxiolytika og hypnotika 95
 - Farmaka til behandling af misbrugstilstande 96
 - Farmaka mod bivirkninger 96
 - Antidemens midler 97
- Elektro Konvulsiv Behandling (ECT) 97
- Psykoterapeutisk behandling 98
- Socialpsykiatrisk behandling 101

KAPITEL 6

Skizofreni 104

- Epidemiologi 105
 - Udbredelse og hyppighed 105
 - Kønsforskelle 105
 - Raceforskelle 106
 - Socioøkonomisk status 106
 - Byens og industrialiseringens betydning 107
 - Forløb 107
 - Mortalitet 108
 - Fertilitet 108
- Ætiologi 109
 - Genetik 109
 - Sæsonvariation 111
 - Immunologiske forhold 111
 - Graviditets- og fødselskomplikationer 111
- Neuropatologi 112
 - Neuroanatomiske og neurokemiske forandringer 112
- Psykopatologi 114
 - Skizofrenibegrebet 114

Det kliniske billede	115
Symptomer	117
Psykotiske symptomer	124
Diagnose	130
Behandling	132
Antipsykotisk behandling	133
Anden psykofarmakologisk eller fysikalsk behandling af skizofreni	134
Behandling i akutfasen	134
Behandling i stabiliserings- eller rehabiliteringsfasen	135
Stabil- eller udskrivningsfasen	136
Psykosociale behandlingsmetoder	137
Skizotypal sindslidelse	140
Skizoaffektive psykoser	140
Kronisk paranoid psykose	141
Akutte og forbigående psykoser	142

KAPITEL 7

Affektive sindslidelser 147

Generelt om affektive sindslidelser	147
Inddeling	148
Depressionssygdommen	149
Epidemiologi	149
Ætiologi	151
Depressionens psykopatologi	153
Diagnostiske kriterier og inddeling af depressionssygdommen	156
Hvordan stilles diagnosen depression?	160
Behandling	163
Gennemførelse af biologisk depressionsbehandling	165
Bipolar affektiv sindslidelse	170
Epidemiologi	170
Ætiologi	171
Maniens psykopatologi	173
Diagnostiske kriterier og differentialdiagnose	173
Behandling	177
Andre affektive tilstande	186
Dysthymi og kortvarige depressive episoder	186
Cyclothymi	187

KAPITEL 8

Misbrug 188

- Generelt om misbrug 188
 - Kulturhistorie 188
 - Vigtige begreber 189
 - Årsagsforhold ved misbrug 191
 - Sammenfatning 193
- De enkelte rusmidler 194
 - Alkohol 194
- Angstdæmpende medicin og sovemidler 203
 - Cannabis 205
 - Opiater 206
- Centralstimulantia 208
 - Amfetamin 208
 - Kokain 209
 - Designer drugs 210
- Hallucinogener 210
- Blandingsmisbrug 211
- Afslutning 211

KAPITEL 9

Nervøse lidelser og spiseforstyrrelser 213

- Nervøse- og stressrelaterede tilstande 214
- Generelt om angstforstyrrelser 214
 - Epidemiologi 215
 - Ætologi 215
 - Genetik 215
 - Personlighedstræk 216
 - Psykoanalytisk teori 216
 - Adfærds- og indlæringsteorier 217
 - Biologiske hypoteser 218
- Generaliseret angst 219
- Fobisk angst 222
 - Agorafobi 223
 - Enkeltfobi 224
 - Social fobi 224
 - Panikangst og agorafobi 225

Belastnings- og tilpasningsreaktioner	227
Akut belastningsreaktion (PTSD)	229
Posttraumatisk belastningsreaktion	230
Tilpasningsreaktion	231
Dissociative forstyrrelser, konversionstilstande	232
Somatoforme tilstande	234
Obsessiv-kompulsiv tilstand (OCD)	236
Andre nervøse tilstande	241
Neurasteni	241
Depersonalisations- og derealisationssyndromet	241
Spiseforstyrrelser	242
Nervøs spisevægring, anorexia nervosa	243
Nervøs spiseanfaldstilbøjelighed, bulimia nervosa	246

KAPITEL 10

Personlighedsforstyrrelser 250

Generelt om personlighedsforstyrrelser	250
Personlighedsteorier	251
Generne	252
Personlighedsdimensioner	252
Køn og alder	253
Neurofysiologi	253
Udviklingspsykologi	253
Traumer	254
Vurdering af personlighed og personlighedsforstyrrelser	255
Definitioner efter ICD-10	255
Personlighedsforstyrrelser i ICD-10	257
Den paranoide personlighed	257
Den skizoide personlighed	259
Den dyssoziale „psykopatiske“ personlighed	260
Den emotionelt ustabile personlighed	261
Den histrioniske „hysteriske“ personlighed	263
Den tvangsprægede personlighed	264
Den ængstelige (evasive) personlighed	266
Den dependente personlighed	267

KAPITEL 11

Organiske psykiske lidelser 269

Delirium, akut organisk psykosyndrom 269

Generelt om delirium 270

Epidemiologi 270

Ætiologi 270

Psykopatologi 272

Behandling 275

Demens, kronisk organisk psykosyndrom 277

Demenssyndromet 277

Epidemiologi 279

Ætiologi 279

Psykopatologi 280

Demenssygdommene 287

Alzheimers sygdom (AS) 288

Epidemiologi 288

Ætiologi 288

Psykopatologi 289

Behandling 291

Vaskulær demens (VD) 292

Epidemiologi 292

Ætiologi 293

Psykopatologi 293

Behandling 294

Demens ved andre sygdomme 294

Frontallapsdemens 294

Demens ved Creutzfeldt-Jakobs sygdom 295

Demens ved Huntingtons sygdom, Parkinsons sygdom og progressiv supranuklear parese 297

Sekundære demenssygdomme eller reversible demenssygdomme 298

Normaltryks hydrocephalus 298

Depression 299

Demensudredning og generelle behandlingsprincipper 301

Organisk amnestisk syndrom 304

Epidemiologi 304

Ætiologi 304

Psykopatologi 305

Behandling 306

KAPITEL 12

Retspsykiatri 307

Civilretlige forhold 307

 Epidemiologi 309

 Frihedsberøvelse 310

 Tvangsbehandling 312

 Tvangsfiksering 313

 Andre former for tvang og anvendelse af fysisk magt 314

 Klageadgang 315

Iværksættelse af værgemål 315

Strafferetlige forhold 316

 Mentalobservation 318

 Varetægtssurrogater 320

Ordliste 321

Stikordsregister 330